

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Alî-yi Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tahran 1328 hş., I, 52-54; Ali el-Fâzil el-Kâinî en-Necefî, *Mu'cemû mü'ellifi ş-Şî'a*, Kum 1405, s. 267-268; Ali Rîzâ en-Nakvî, "Âgâ Bûzûrg et-Tahrânî", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XIV/3, İslâmâbâd 1979, s. 29-44; H. Algar, "Âqâ Bozorg Tehrânî", *Elr.*, II, 169-170.

ORHAN BİLGİN

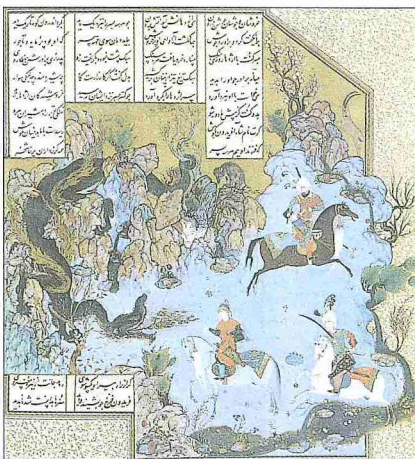
ÂGÂ MİREK

XVI. yüzyılda yaşayan
tasvir sanatçısı.

İsfahan seyidlerindedir ve Behzâd'ın talebesidir. Tebriz Sarayı'nda Şah Tahmasb'ın (1524-1576) nakışhanesinde çalıştı ve şahın dostluğunu kazandı. Tarrahlık ve ressamlıkta, yani mürekkeple resim yapmada büyük ün sahibi idi. Dost Muhammed, Mîr Musavvir ile beraber "Câmhâne" adıyla da anılan Behrâm Mirza Sarayı'nın duvar resimlerini yaptıklarını belirtir. Sâmi Mirza ise onun 951'de (1544) Şah Tahmasb nakışhanesinde çalışan sanatkarların reisi olduğunu söyler. Kâdî Ahmed de, Tebriz Sarayı'nda ordu teçhizatını temin etmekle görevli bir memur olduğunu yazmaktadır. Osmanlı sarayında çalışan ressam Şah Kulu'nun ve Tebrizli Sultan Muhammed'in hocası olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.

İmzasını taşıyan en tanınmış minyatürleri, Londra British Library'de bulunan ve Tahmasb Nizâmîsi olarak tanınan bir "Nizâmî Hamsesi"nde yer alır. "Houghton Şehnâmesi"nde de imzalı tasvirleri vardır.

Âgâ Mîrek tarafından resimlenmiş olan "Tahmasb Nizâmîsi"nden bir sayfa (S. Cary Welch, *A Kings's Book of Kings, The Shah-Nameh of Shah Tahmasb*, New York 1972, s. 121).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî Ahmed [Kummî], *Calligraphers and Painters* (trc. V. Minorsky), Washington 1959, s. 185; Âlî, *Menâkıb-ı Hünerverân* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemâl), İstanbul 1926, s. 64, 65; Şemîş Şerik Emin, *Ferheng-i İştîlâhât-ı Dîvân-ı Devrân-ı Moğol*, Tahran 1357 hş., s. 255; M. B. Dickson—S. C. Welch, *The Houghton Shahnameh*, Cambridge 1981, I, 95-117; P. P. Soucek, "Âqâ Mîrak", *Elr.*, II, 177-178.

FİLİZ ÇAĞMAN

ÂGÂ RİZÂ-I HEREVÎ

(bk. RİZÂI).

ÂGÂCÎ

(آغاجی)

Gazneli sarayında

hükümdarı görmek isteyen kimseleri
huzura çıkaran yüksek dereceli memur;
hâcib, mâbeyinci.

Kaynaklarda ağâcî veya âgâcî şekillerinde geçen kelime Muhammed Kazvîni'ye göre Türkçe olup hükümdarın emirlerini devlet adamlarına tebliğ eden, devlet adamlarının arzlarını da hükümdara ileten memurun unvanıdır (bk. Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Maqâle*, nşr. Muhammed Kazvîni, s. 130; Avfî, *Lübâbü'l-elbâb*, I, 297-298). Ancak bu kelime, Gazneliler'in hüküm sürdüğü çağda yazılan *Dîvânü lügâti't-Türk* ile *Kutadgu Bilig*'de görülmediği gibi, daha sonraki devirlere ait sözlük ve diğer eserlerde de bulunmamaktadır. *Dîvân* ile *Kutadgu Bilig*'de yer alan açıcı ise "hazine-dar" mânasındadır ve bu memurun görevi ağâcînin görevinden çok farklıdır. Buna göre Kazvîni'nin görüşü, ağâcînin şeklen Türkçe kelimelere benzemesine dayansa gerektir.

Sâmânî Hükümdarı II. Nüh b. Mansûr'un (977-997) sarayında yaşadığı bilinen Buharalı Emîr Ebû'l-Hasan Ali b. İlyâs'ın "el-agâcî" unvanını taşıması (bk. Nizâmî-i Arûzî, a.e., nşr. Muhammed Muîn, s. 44, 85, 87), Sâmânî sarayında da "agâcî" unvanlı bir memurun bulunduğu delil teşkil edebilir. Gazneliler'in, Sâmânî devlet teşkilâtı geleneklerini sürdürmüş oldukları göz önüne alınarak, ağâcînin de Gazneliler'e Sâmânîler'den geçtiği kabul edilebilir. Gazneli tarihçisi Beyhâkî, ağâcînin hükümdara en yakın memur olduğunu, savaşta ve barışta daima yanında bulunduğunu, hadım olması sebebiyle hareme de girebilmediğini bildirdikten sonra, res-

mî vazifesini hükümdarla görüşmek isteyen kişilerin hüviyetlerini tesbit etmek, girmelerine müsaade aldıktan sonra onları huzura götürmek, devlet ricâlinde gelen yazıları hükümdara sunmak ve hükümdarın emirlerini ilgililere bildirmek şeklinde ifade etmektedir.

Selçuklu Devleti'nin saray teşkilâtında ağâcî tâbiri kullanılmadığı halde, ilk zamanlarda iki önemli şahsın bu unvanı taşıdıkları görülmektedir. Bunlardan biri Tuğrul Bey'in hâcibi Abdurrahman Alp Zen (?) el-Agâcî, diğeri ise Alparslan'ın Arslan Beygu oğlu Kutalmış ile yaptığı savaşta (1064), sultanın emirleri arasında yer almış olan Emîr Ağâcî'dir. Adı geçenlerin Selçuklular'ın hizmetine girmiş Gazneli emîrler olmaları muhtemeldir. Çünkü, birçok Türk asıllı Gazneli ve Büveyhî emîrinin Selçuklular'ın hizmetine girdikleri bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dîvânü lügâti't-Türk, I, 83, 122; Yûsuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig İndeks* (nşr. Kemal Eraslan v.dğr.), İstanbul 1979, s. 9; Beyhâkî, *Târîh* (nşr. Ganî—Feyyâz), Tahran 1324 hş., s. 169, 344, 472; *Ahbârü'd-devleti's-Selçukîyye* (nşr. Muhammed İkbâl), Lahor 1933, s. 31; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (nşr. Muhammed İkbâl), London 1921, s. 98; Avfî, *Lübâbü'l-elbâb* (nşr. E. G. Browne—Muhammed Kazvîni), Leiden 1902-1906, I, 297-298; Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Maqâle* (nşr. Muhammed Kazvîni), Kahire 1327, s. 130; a.e. (nşr. Muhammed Muîn), Tahran 1333 hş., s. 44, 85, 87; Ahmet Cafe-roğlu, *Uygur Sözlüğü*, İstanbul 1968, s. 6; G. Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972, 78.

FARUK SÜMER

ÂĞÂH EFENDİ, Çapanzâde

(1832-1885)

Tercümân-ı Ahvâl gazetesini
yayımlayan gazeteci.

İstanbul Sarıyer'de doğdu. Babası Yozgatlı Çapanzâde Ömer Hulûsi Efendi'dir. İlk tahsilinden sonra Galatasaray Tıbbiye-i Şâhâne-i Adliyye'sinin hazırlık sınıfına girdi (1842). Yedi yıl devam ettiği bu okulu bitirmeden ayrıldıysa da burada Fransızca, İngilizce, İtalyanca öğrendi ve Bâbiâli Tercüme Odası'na memur oldu (1849). Paris sefirliğine tayin edilen Rifat Veliyyüddin Paşa'nın maiyet kâtipi olarak Paris'e gitti (1852). Üç yıl sonra bazı önemli yazışmaları Bâbiâli'ye ulaştırmak göreviyle İstanbul'a döndü. Önce Karantina müdür muavinliğine, daha sonra Rumeli orduları başmütercimliğine tayin edildi